

Acésta fóia ese
cate 3 cóle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
10 franci cu porto
duplu alu postei.

TRANSILVANI'A.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiuu, séu prin posta
séu prin domni co-
lectori.

Fóia Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Nr. 12.

Brasiovu 15. Iuniu 1878.

Anulu XI.

Sumariu: Canteculu Latinului. — Henricu Pestalozzi. — Doue povesti de ale serbiloru. — Vasilie Aronu si operele sale. (Contin.) — La respunsulu d-lui prof. gimnas., Ceorgiu Vlass'a. — Notitie economice. — Anecdote. — Bibliografia.

Canteculu Latinului.

In adeveru mari lucruri se intempla cu elementulu nostru romanescu. Acestea nu mai sunt simple aspiratiuni, combinatiuni si planuri omenesci. Provedinti'a divina isi aduse aminte de ne mai auditele nóstre suferintie milenarie; Ea a inceputu a repara din relele trecutului.

Pana inainte cu treidieci de ani patru sorori din Europ'a, cu numele Itali'a, Franci'a, Spani'a, Portugali'a si cateva fice de ale lor stramutate cu locuinti'a in Americ'a si prin unele insule, abia audisera ceva cá din traditiune cá ele ar fi mai avutu un'a sora buna dela aceeași mama, dara acumu ii uitasera chiaru si numele, pentfu-cá strainii intre carii apucase fórté de demultu, ilu schimbaseru in altulu prea puçinu cunoscutu. Dupa multi secolu ele dau abia in urm'a sororei lor. ascunse de straini; trimitu la ea din fiii lor, cá se cercetedie cu demeruntulu trecutulu si presentulu ei, se'i examinadie caracterulu, se strábata in fundulu sufletulu ei, si la intórcere se le arate curatulu adeveru. Sor'a instrainata face asemenea, trimite multime de fii ai sei la celelalte sorori, cá se le spuna de unde vinu si ce cauta. In fine dupa-ce se cunoscú deplinu, cele patru sorori chiama pe a cincea numita Romani'a, o stringu in braçia cu doiosia dicóndu'i: Vino sorióra in midiuloculu nostru, vino curendu si tocma acuma, candu strainii iti denéga cu cerbicia originea ta inalta si nobile; siedi, in mani'a lor alaturea cu noi scumpa sorióra, se vedemu, cine va mai cutedia se'ti dispute originea ta, candu noi te recunóscemu si declaramu pe tine de sor'a nóstra buna, sora dorita si iubita."

Si cá fiii celoru patru sorori se dea unu testimoni si mai stralucitu despre originea natiunei romane, ei se unescu in societatea limbiloru romanice, proclama prin acésta Panlatinismulu, conchiama pe membrii la Montpellier, publica si unu concursu, care se aiba de obiectu Canteculu Latinului séu Canteculu gintei latine, carele apoi se se traduca din respectiv'a limba in tóte limbile sorori, se fia apoi si se remana tesauru comunu. Congresulu dela Montpellier s'a tienutu, concurenti

s'au presentatu. Ce se vedi inse! Unu fiu alu sororei in strainate a intrecutu pe toti confratii ceilalti si a castigatu premiulu latinatatiei tocma in momentele, candu o scóla noua se incerca cá inadinsu a restabili in limb'a nóstra multime de cuvente straine, mai alesu slave, a caroru lipsa natiunea, poporulu nu o mai simte de locu.

Acestea premisse, ne tienemu de datorintia sacra a da loculu antaiu in organulu asociatiunei nóstre literarie la cele intemplete in Montpellier asia, precumu le aflamu in Press'a din Bucuresci Nr. 708 dia 17/29 Maiu a. c.

Consacramu, cu preferintia si cu o bucuria neesprimabile, cele d'antaiu colóne ale diariului nostru, unei noue glorii ce a reportatu natiunea romana, in lupt'a ce a avutu locu pe campulu literariu dela Montpellier, intre geniurile poetice ale gintei latine, pentru premiulu conferitu de Societatea Limbeloru Romane autorului celui mai frumosu Cantu alu Gintei Latine, care fú Cantulu marelui nostru poetu V. Alexandri.

„Societatea Limbeloru Romane“ a anuntiatu, printr'o programa speciale, pentru Marti'a Pasçiloru din anulu curentu, ce coincisese cu aniversarea implinirei a doue mii de ani dela fundarea orasiului Aquae Sextiae (Aix en Provence), cá va conferi, in siedinti'a solemna a celui de alu doulea concursu alu seu trienalu, unu premiu consistandu intr'o mare cupa simbolica de argintu, autorului ce va presenta cea mai buna poesia, avendu de obiectu: „Canteculu Latinului, séu Canteculu Gintei Latine.

Programulu acestui concursu, pe care l'am publicatu dejá in mai multe renduri, inspirà ideia Bardului eroiloru dela Griviti'a de a lua parte la lupt'a gloriósa a geniuriloru poetice de vitia latina, si intindiendu córdele sublimei sale lire, intonà, din retras'a sa locuintia dela Mircesci, celu mai melodiosu Imnu alu gintei latine. care rapi admiratiunea membriloru ce compunéu juriulu. Cu cantulu seu, poetulu Alexandri probà inca odata omenirei, cá natiunea romana a mostenitu tóte virtutile si calitatile gintei din care descinde, si cá, cu tóte cá fú izolata la portile Orientului, dens'a a sciutu se le conserve

intacte, cá se póta dá, la ocasiuni, eroi pentru Griviti'a si eroi pentru Montpellier.

Dar' éta Canteculu Gintei Latine, intonatu de Bardulu Curcaniloru dela Griviti'a:

Canteculu Gintei Latine.

Latin'a ginta e regina
Intre-ale lumei ginte mari;
Ea póta 'n frunte-o stea divina,
Lucindu prin timpii seculari.
Menirea ei totu inainté
Maretiu indrépta pasii sei,
Ea merge 'n capulu altoru ginte
Versandu lumina 'n urm'a ei.

Latin'a ginta'i o vergina
Cu farmecu dulce, rapitoriu;
Strainu 'n cale'i se inclina
Si pe genunchi cade cu doru.
Frumósa, via, zimbitóre,
Sub ceriu senínu, in aeru caldu,
Ea se oglinda 'n splendidu sóre,
Se scalda 'n mare de smaraldu.

Latin'a ginta are parte
De-ale paméntului comori,
Si multu voiosu ea le imparte
Cu cele-lalte-a ei sorori.
Dar' e teribila 'n mania,
Candu braçiulu ei liberatoru
Lovesce 'n crud'a tirania
Si lupta pentru-alu ei onoru.

In diu'a cea de judecata,
Candu, fatia 'n ceriu cu Domnul sfantu,
Latin'a ginta-a fi 'ntrebata:
Ce-ai tacutu p'acestu pamentu?
Ea va respunde susu si tare:
„O! Dómne, 'n lume catu amu statu,
In ochii sei plini de-admirare
Pe tine te-amu representatu!“

Cantulu poetului romanu fu adjudecatu de catra unanimitatea membriloru.

D. Roqueferrièr anuntia poetului nostru rezultatulu concursului, prin urmatórea telegrama din 7 (19) ale lunei curente:

Alexandri.

Mircesci.

„Juriulu, compusu de Mistral, Tourtoulon, Quintana, Obedenaru si Ascol, Ve confere, in unanimitate, premiulu Cantecului Latinu. Ve asteptamu. — Semnatu, Roqueferrièr.“

Cu tóta dorinti'a ce avù poetulu nostru de a lua parte la serbarile ce au urmatu concursului, si la cari era cu nerabdare asteptatu de catra cultivatorii museloru din cele-lalte natiuni si de catra „Societatea Limbeloru Romane,“ d-lu Alexandri, impedeatu de afaceri personale, fù nevoitu a declina invitatiunea.

Abia respunse inse, multiamindu „Societatiei Limbeloru Romane“ de premiulu conferitu operei sale; si primi o noua telegrama din partea d-lui A.

de Quintana y Combis, care oferise societatiei premiulu, in coprinderea urmatóre:

Vasile Alexandri.

„Gar'a Mircesci, Romani'a.

„Primiti, cu cordialele mele felicitari, urarile ce facemu pentru Romani'a. D-vóstra, care sunteti unu mare poetu, bine-voiti a fi ecoulu simpatiiloru poetiloru latini, reuniti la Montpellier. — Semnatu, Albert de Quintana.“

La acésta telegrama, d-lu V. A. Alexandri respunse imediatu prin cea urmatóre:

„Domnului de Quintana, presedintele Societatiei Limbeloru Romane.

Montpellier.

Raportandu pretiósele sale simpatii asupra tieiri mele, Societatea Limbeloru Romane 'mi-a facutu indoitu de scumpa pronuntiarea sa in favorulu meu. Bine-voiti, ve rogu, a fi interpretulu aceluasi sentimentu pe langa confratii mei latini, si a primi personalmente prea sincer'a mea gratitudine.

Alexandri.

Multiamindu din ânima amicului nostru, care ne-a impartasitu aceste pretióse documente, pe cari nici unu adeveratu romanu nu le va putea ceti fara a simti o via si dulce satisfactiune a iubirei sale de tíera, ne abtinemu dela ori-ce feliu de elogiuri la adres'a poetului, care 'si-a ilustratu tíer'a si pe sine, cantandu'si ilustr'a sa ginte, convinsi a priori cá, ori ce amu dori a dice, nu va putea fi la inaltimea „Cantecului Gintei Latine, nici la inaltimea elocintiei documenteloru de mai susu.“

Henricu Pestalozzi.

Intre pedagogii atatu de distincti si neobositi in activitatea loru ocupa unu locu stralucitu si Pestalozzi, care a sciutu insufleti lumea pentru imbracisarea cu mai viua caldura a educatiunei poporului. Elu a fostu unu vulture care, precumu dice Dante despre Omeru, a invinsu in sboru pre toti ceialalti. Barbatu admiratu prin iubirea sa nemarginita facia de poporu, de a carui cultura pururia s'a ingrigitu; mare prin credinti'a neclatita in ideile sale, si neobositu in activitatea sa reformatóre pe terenulu atatu de frumosu alu educatiunei si instructiunei.

Ioanu Henricu Pestalozzi s'a nascutu in orasiulu Zürich in Elveti'a la anulu 1746, Ianuaru 12, din parinti protestanti. Tatalu seu, unu medicu de ochi, s'a numitu Pestaluz; inse Henricu si-a schimbatu numele in Pestalozzi, voidnu a documentá prin acést'a descendinti'a sa italiana. Abia ajunsese la etatea de 6 ani candu tatalu-seu mori; si asia a lipsitu in educatiunea lui elementulu celu mai puternicu, care tîntesce la activitate seriósa.

Mam'a sa, Susana Hotze, o femeia blanda, se

retrase din caus'a saraciei dela tóte societatile, si se insarcinà numai cu crescerea copiiloru sei, dar' facia de Henricu a simtitu mai multa aplecare, fiindu acesta de micutiu delicatu si debile de trupu. Uniculu ajutoriu ce l'a avutu ea in acésta stare trista a fostu o servitóre credintósa, cu numele Babeli, pre carea tatalu lui Pestalozzi inaintea mortii sale a chiamat'o la patulu seu si a rogat'o: „Pentru Ddieu! nu parasi pre soci'a mea, cà-ci déca voiu mori eu, dins'a e pierduta, si copii mei voru ajunge in mani straine, déca ea nu-i va tiené la olalta cu ajutoriulu teu!“

„Nu voiu parasi pre soci'a dtale,“ — respunse Babeli, — daca vei mori, ci remanu la dins'a pana la mórte, de va avea trebuintia de mine. Si Babeli si-a implinitu promisiunea, cà-ci remase la mam'a lui Pestalozzi pana la mórtea ei.

Se nu ne prinda mirare, déca Babeli avendu inaintea ochiloru lipsele si neajunsurile, totu-deaun'a opriá pe copii dela jocu, numai cá se nu strice vestmintele si incaltiamintele castigate cu multa greutate. Firesce, cà pre langa o educatiune cá si acést'a in Pestalozzi nu s'a potutu desvoltá simtiulu barbatescu, ér' viéti'a sociale remase pentru elu necunoscuta, lumea inchisa cá si candu nici n'ar' fi traitu in lume.

„Cu anii nu esiamu atara de dupa cuptoriu,“ — marturisesce elu insusi despre sine, — „tóte midiolócele si placerile neaperatu trebuintóse pentru desvoltarea poteriloru barbatesci, esperientiei, modului de cugetare si a pracei barbatesci — mi-au lipsitu in aceea mesura, in carea aveamu trebuintia de ele in starea debile a individualitatii mele.“

Mare infiuintia avù asupr'a ànimei lui Pestalozzi, si mosiulu seu, unu parochu in satulu Hógg, la care petrecea dela anulu alu nouelea in totu anulu mai multe luni. Aici avù Pestalozzi ocaziune binevenita a cunósce scaderile si vertutile poporului, a vedé cu ochii neajunsurile poporului asupritu in tóte si preste totu din partea aristocratiloru îngâmfati. Si precumu Rousseau l'a instrainatu dela imbracisarea culturei, asia a inceputu elu acuma la mosiulu seu a urí viéti'a cetatiana, observandu demoralisarea si coruptiunea, ce se latia totu mai tare, incatu in urma Pestalozzii ajunse la acea credintia, cà numai in familiile tieraniloru se mai póte afla innocentia si virtute adeverata.

Ajungându acasa, puterea imaginatiunei sale se desvoltà in mesura totu mai mare prin impresiunile produse din partea mosiului seu. Ore intregi siedeá langa cuptoriu si facea la planuri preste planuri. Arare-ori potea luá parte la jocurile copilaresci, cà-ci trebuia se crutié cele ce avea; si asia portarea lui facia de ceilalti a fostu neindemanateca, ceea ce trase asupra'si batjocur'a multora.

Cei mai multi inse l'au iubitu pentru buna-vointi'a si afabilitatea cea mare.

Pre langa aceste doue insusiri frumóse mai potemu adauge iubirea nemarginita si compatimirea cordiala, cari dederá tonulu in tóta viéti'a lui. Aceste

trăsuri caracteristice se arata mai pregnantu in cuvintele adresate unui copilu cersitoriu, care capetandu dela Pestalozzi o bucata de pane i-a multiamitu dicându'i: „Se-ti dea Ddieu totu binele!“

La ce Pestalozzi i respunse: „Di mai bine: se'i dea Ddieu agérimea mintiei, midiolóce, putere si taria, cá se póta ajutá la toti aceia, cari patimescu, suntu seraci si au trebuintia de ajutoriu; carora li se face nedreptate si cari nu afla nici unu scutu, nici unu spriginu la ómenii a caroru ànima e impetrata si cari cá si lupii nesatiosi inghitu totu, lasandu fratiloru loru flamandi numai restulu óselótu, si cari ómeni voiescu preferentie, cá se póta despoiá pre altii de drepturi.“

Catu a cercetatu Pestalozzi gimnasiulu in Zürich, n'a facutu vr'unu progresu deosebitu, cu tóte cà propuneau acolo nisce profesori renumiti, cumu au fostu Bodmer, Steinbrüchel si Breitinger, cari avúra infiuintia asupr'a lui. In tóta viéti'a sa n'a fostu in stare a invetiá de ajunsu formele si regulele ortografiei, a tiené ordine in lucrurile esterne, séu a desvoltá o ideia conformu normeloru logice. Dintre tóte facultatile sale spirituali fantasía erá predominantóre, carea fu iritata intr'o mesura si mai mare prin cetirea inca cá scolarin a opului lui Rousseau „Emil.“ Esenti'a lucrului o cuprindea totu-deaun'a, ér' form'a o negligea. Elu avea unu stilu slábu, si se exprimá atatu de greoiu, incatu si pre candu functioná cá invetiatoriu, i se faceau imputari cà nici elu insusi nu scie bine scrie si ceti. Elu nu s'a indestulitu nici cu metodulu ce domniá pre atunci in institutele din Zürich. Copii au invetiatu multe, fara cá se li se arete directiunea ceruta pentru viéti'a practica, si pre candu li se vorbiá despre libertate, nu era crescuti pentru libertate.

Nu preste multu se duse Pestalozzi la universitate cá se asculte teologi'a, voindu a se face predicatoru. Noroculu insa nu i-a surisu pre acésta cariera, cà-ci de câte-ori predicá, i se întemplá cate o neplacere. In predic'a dintaiá s'a impededatu de dóue ori si n'a sciutu recitá nici Tatalu-nostru cumu se cade, ér' in cea diu urma l'a cuprinsu unu risu spasmoticu; si asia s'a decisu se renuntie la cariera preotiésca.

Cà dupa aceea se aplicà la studiulu juridicu, la asta a contribuitu fórte multu ur'a lui cea mare facia de nelegiurile aristocratiloru, catu si simpati'a ce o simtia catra poporul seu asupritu.

Pre candu era Pestalozzi juristu, si-a castigatu unu amicu credintiosu, cu numele Bluntschli, care inse a moritu curendu in dorere de peptu. Presimtiendu'si apropiarea mortiei chiamà pre Pestalozzi la patulu seu si-lu svatuí nu fara cauza: „Se nu alegi nici o cariera, care pe langa buna-vointi'a si increderea ta 'ti póte fi periculósa. Cauta'ti o cariera liniscita, si fara de a avea langa tine unu barbatu cu esperientia, nu te demite nici intr'unu modu la o in-

treprindere mare, a carei nesuccedere ar' putea nimici liniscea si fericirea vietiei tale!"

A fostu acésta o profetia, carea s'a si implinitu in viéti'a lui Pestalozzi.

Studiarea pré incordata, necasurile si neajunsurile, catu si mórtea grabnica a amicului seu ilu aruncara intr'unu morbu periculosu. Medicii ilu svatuiră se petréca timpu mai delungatu la tíera, cà-ci acésta i va ajutá multu la intregirea sanetatii. Pestalozzi s'a supusu svatului si se duse la unchiulu seu Dr. Hotze in Pichtersswyl, unde nu preste multu se insanatosià deplinu.

Intre aceste veni Pestalozzi la convingere, cà scopulu seu de a inaintá binele poporului nu'lu va poté ajunge cá juristu; deci renuntià si la acésta cariera, catra carea si asia nu avuse multa atragere. Din acésta cauza isi aruncà tóte manuscríptele sale juridice in focu. Camu-cà acuma s'ar' fi determinatu a fi invetiatoriu, precumu afirma multi, acésta nu i-a venit in minte in momentul acela, ci cu multu mai tardiu.

Se duse apoi la proprietariulu Tschiffeli in Kirchberg, cá se consulteze cu acesta planurile sale tîntitóre la fericirea poporului. La acestu proprietariu, care avea o economia intinsa, a invetiatu Pestalozzi a cultivá iérb'a rosia, ce cresce selbatica prin Asi'a si Europ'a si e respandita pentru radecin'a ei, din care se face o colóre rosia. Cu acésta iérb'a vol elu a face o specula*). Spre acestu scopu cumperá in apropiarea satului Birr o bucata de pamentu necultivat, cam 100 de jugere, si aici lasà se-i faca o casa frumósa, pe care o numiá „Curtea noua“ (Neuhof), unde la anulu 1767 se mutà si elu nutrindu speranti'a cea mai viua la unu venitoriu ferice, carea inse in scurtu i s'a si aratatu desiérta.

Totu in acestu timpu cade si casatori'a lui cu Ana Schulthesz, fiic'a unui negutiatoriu avutu din Zürich, cu carea a traitu mai multu de 46 ani in bine si in reu.

Este fórte interesanta si insemnata pentru caracterulu lui Pestalozzi epistol'a cu carea petise elu man'a sociei sale. Acea epistola suna:

„Nici cà voiescu a mai vorbi despre tóte acele defecte, cari se afla in esteriorulu si portarea mea. Totu insulu le cunósce. Alergatulu meu necuvjinciosu incóce si incolo mi se inputa cá defectu. Este asia: pretotindenea se afla ómeni, cari suntu cunoscutii mei, séu obiecte cari me intereséza candu le privescu; si de me oprescu undeva, o facu din placere, cá se folosescu ceva. A trecutu pentru mine timpulu cá se amu pretotindenea amici. Totusi nu imi pare reu cà acelu timpu a esistatu odata si pentru mine si m'amu devotatu lui. Amu invetiatu a cunósce pre concetatiunii mei, si acésta 'mi va fi totu-deaun'a spre folosu. Sum sanatosu si tare; nu me insielu inse, daca presupunu, cà multe si grele necasuri me voru. apasa in viéti'a. Intemplari neasteptate usioru imi

potu rapi bucuri'a si liniscea sufletului meu. Eu pururea privescu nefericirea patriei si a amiciloru mei cá si pe a mea, si sum in stare pentru eliberearea patriei a uitá chiar' si de socia si de copii. Acuma me cunosci catu sum de tare si de slabu. Asia-dara decide. De si imi pierdu usioru patienti'a, sum cuprinsu de simtieminte neplacute, precumu sci si d-ta; totusi speru cà unu omu cu ratiune si crestiniu bunu va gasi destula taria in mine, ca in casu de respingere se me indestulescu cu sórtea. Te iubescu din tóta inim'a!"

Si ea, care a sciutu apretiuu unu barbatu cá acesta, i-a oferitu man'a.

Pucinu dupa acésta se incepura suferintiele si necasurile lui Pestalozzi, de cari avù parte mai in tóta viéti'a sa. Economi'a inceputa nu i-a succesu, cà-ci i-a lipsitu capacitatea pentru ori-ce intreprindere practica, precumu marturisesce elu insusi. In acea stare trista se decise a preface curtea sa intr'unu institutu pentru crescerea copiiloru seraci.

Acestu planu intr'adeveru nobilu fuse imbraciatu cu cea mai viua caldura mai din tóte partile. Pestalozzi spriginitu de multi partinitori deschise la anulu 1775 institutululu seu de mare folosu. Pruncii seraci din Zürich, Bern si Basili'a fusera tramisi indata la acestu institutu, ér' pre multi adunà Pestalozzi de pre strade, unde cersiau intre lacrimi pana de tóte dilele. In scurtu timpu avù 50 de elevi, de a caroru sórte si fericire s'a ingrigitu cá unu adeveratu parinte. Invetiamentulu l'a impreunatu cu unele ocupatiuni domestice si economice. Asia vér'a elevii erau ocupati cu lucrulu de campu, érn'a cu torsulu, tiesutulu si alte meserii de mana. Cu unu cuventu, Pestalozzi nisuiá din respoteri a cultivá mintea si ánim'a eleviloru sei, a face din ei cu timpu nisce individi folositori societatiei omenesci.

Si totusi cadu si acésta intreprindere, cà-ci a intimpinatu resistentia din tóte partile; pe langa acésta si Pestalozzi insusi comise unele erori mari. Elu adeca a pusu pe scolari se tórca si se tíese materii fórte scumpe, si asia a trebuitu se faca datorii, care cresceau din di in di totu mai tare, in catu mai in urma consumà si averea muierii sale. La acésta se adause si brutalitatea parintiloru ingrati, cari n'au avutu nici ideia despre activitatea lui Pestalozzi si nu s'au mai indestulitu cu binefacerile de pana acuma. Unii si-au dusu nóptea pruncii din institutu, chiar' candu erau curatiti si providiuti cu vestminte noue.

Institutulu suferindu lipsa in bani, pane si lemne, s'a si disolvatu la anulu 1780.

„Eramu acumu seracu,“ — dice Pestalozzi. Asia este cursulu lumei, si asia mi-a mersu mie cá si aceluia, care a devenitu seracu prin erorile sale. Ómeni de acestia pierdu dimpreuna cu banii si credinti'a si increderea in aceea, ce intr'adeveru este si póte face.“

Amicii lui inca l'au parasitu, vediendu-lu ajunsu la sapa de lemn.

*) Krapp, Färberröthe = Rubia peregrina, Rubia lucida?

„Ei me inbeau fara sperantia. Giuru impregiuru se audiau cuvintele: că nu mi se mai p^ote ajut^á.“

Cine nu si-ar' fi perdutu t^ota sperantia aflandu-se intr'o stare atatu de critica? Si cine nu ar' fi desperatu cu totul, vedindu-se ajunsu la sapa de lemnu numai prin iubirea sa cordiala, vedindu-se parasitu de amici si batjocoritu de contrari in modulu celu mai dorerosu? Si Pestalozzi totusi n'a desperatu, că-ci credinti'a inca nu l'a parasitu. Din ac^ésta credintia s'a nascutu apoi planulu seu: „Voiescu a fi invetiatoriu!“

Acumu incep^u se scria opuri pedagogice. La anulu 1780 sc^ose la lumina celu dintaiu opu alu seu: „Abendstunden eines Einsiedlers, care, precumu dice Raumer in istori'a pedagogiei sale, „este program'a si chia'a activitatiei pedagogice a lui Pestalozzi.“

La indemnulu pictorului F^us^zli compuse in anulul urmatoriu opulu seu poporalu „Lienhard und Gertrud, ein Buch für das Volk.“ Opu^lu a fostu primitu cu ceamai mare insufletire; chiar' Lavater, Iselin si istoriculu Schlosser s'au exprimat in termini f^orte caldurosi asupra lui. Conte^le Zinzendorf, ministrulu austriacu de finantia, a imbiatu pe Pestalozzi cá se petr^eca in apropiarea lui, é^r' societatea economica din Bern l'a decoratu cu medali'a cea mare de auru, carea inse nu preste multu t^{im}pu fuse constrinsu a o vinde, că-ci se aflá in lipsa mare de bani. Opu^lu seu numai decatu se traduse in limb'a dane^sa, si fu recomandat^u din partea autoritatiloru bavarese la toti preotii si invetiatorii. Asia Pestalozzi deveni omu admiratu de intr^ég'a Europ'a.

Acestu opu contine o com^ora de esperientie si arata f^orte exactu scaderile celoru seraci si delasati; apre^tiuiesce cultur'a poporului ca uniculu midilocu de ajutoriu in ac^ésta stare amarita, si inaltia pentru antaia data influinti'a cea mare a mamei asupra educatiunei, punendu inaintea mameloru in Gertruda unu adeveratu modelu, cumu se p^orte economi'a casei si cumu se-si cr^esca prunciu.

„Preface-ti sc^ol'a in mama!“ a fostu dorinti'a pia a nobilelui Pestalozzi.

La anulu 1782 a publicatu opulu: „Christoph und Else,“ in care descrie decadenti'a morala a dirigatoriloru de prin sate. Ac^ésta carte inse n'a prinsu radecini in poporu.

Afara de unele scrieri neinsemnate a mai scrisu la anulu 1798 opulu: „Narchforschungen über den Gang der Natur und der Entwicklung des Menschengeschlechts,“ in care insufletitu de idealismulu lui Fichte, nisuesce a-si aduce in armonia sentimentele naturale ale ânimei cu ideile sale despre dreptatea civila si despre moralitate; totu-odata a aratatu loculu ce compete educatiunei in vi^etⁱa publica.

Aceste au fostu invingerile spirituali ale lui Pestalozzi pana la pasirea lui in Stanz.

Luptandu-se cu neajunsuri a petrecutu 30 de ani grei in „Curtea noua,“ unde a invetiatu a patimi

dinpreuna cu poporulu, de a carui s^orte nu a uitatu pre langa t^ote loviturile amare.

La anulu 1798 revolutiunea frances^a s'a intinsu si preste Elveti'a. Francesii ocupara cu armele Elveti'a si o prefacura intr'o republica dupa form'a celei frances^e. Mai multe cantone nu voira a primi odata cu capulu nou'a constitutiune prescri^sa de francesi. Dar' mai tare s'a opusu orasiulu Stanz din cantonulu Unterwalden. Era in lun'a lui Septembrie. Poporulu se sculase cu armele pentru apararea libertatⁱei si a drepturiloru atacate, ca si cumu isi apara vulturii Alpiloru cuiburile si puii loru, oandu suntu in pericolu. Francesii inse n'au cunoscutu mila. O parte din aceia cari au cutediatu a li se opune loru, au remasu morti pe campulu de lupta, é^r' ceialalti abia au potutu scapá cu vi^etⁱa, cautandu locu de mantuire prin paduri si munti. Intre cadavre s'au gasitu 200 de muieri si 20 de copii nevinovati. Biseri^ca inca n'a remasu neatacata, é^r' preotulu fu impuscatu chiar' candu serviá la altariulu divin^u.

(Va urma.)

Do^ue povesti de ale serbiloru.

Din colectiunea lui Wuk Stefanovici Knendzici.*)

I.

Despre f^et^a, care este mai sprintena decatu calulu.

An fostu odata o f^eta, care n'au fostu nascuta din tata si mama, ci au fostu facuta de vile din nea, pe care elu o-au scosu in diu'a de St. Ilie dintr'o gr^opa afunda, ventulu o-au insufletitu, rou'a o au nutritu frundiele din padure o au inbracatu si florile campului o au inpodobitu. Ea era mai alba cá néo'a, mai frum^osa cá trandafirul, mai stralucit^ore cá sórele si asia frum^osa, precumu nu s'au mai nascutu si nici nu se va nasce alta mai frum^osa pe lume.

Ac^ésta f^eta facu in t^ota lumea cunoscutu, că in diu'a cutare va avea locu o alergare de cai si că acelu june care o va intrece calare o va lua de so^{ci}a. Ac^ésta scire se respandi in pucine dile preste totu pamentulu si nu multu dupa aceea se adunara mii de petitori, calari pe cai superbi, despre care n'ai fi sciutu spune care este mai frumosu. Chiaru si fiulu imperatului veni pe hipodromu. Acuma petitorii se pusera in rendu si f^et^a lua fara calu locu in midiloculu loru dicendu-le: „Colo la tienta amu pusu unu meru de auru; celu care va sosi diu voi mai curendu acolo si 'lu va lua, acela me va lua de so^{ci}a; déca voiu ajunge inse eu inaintea v^ostra la tienta, apoi se sciti, că toti veti cadea morti la pamentu. Judecati dara bine ce faceti.“

*) Colectiunea aceea de basme si povesti serbesti au fostu tradusa in limb'a germana de fiic'a lui Knendzici domnisi^or'a Wilhemina. Iakob Grimm au scrisu o prefati^a la acea traducere.

Calaretii se pareau, că au orbitu cu totii, fă-care spera în anim'a lui se o castige de soția și ei 'și dicéu între sine: „Suntemu convinși de mai înainte, că fét'a pe diosu nu ne va scapá, ci că unulu din noi și acela caruia 'i va ajuta D-dieu și noroculu, o va lua de soția.“ La semnulu datu de fét'a ei se pornira cu totii. După ce facusera diumetate distanti'a, fét'a 'i întrecuse cu multu înainte, pentru-că sub bracia avea doue aripioare. Calaretii suparați 'și împintenanu și batéu caii și o ajunsera. Observandu acést'a fét'a 'și rupse unu firu de peru din cositia și 'lu aruncá dela sine și în acelasi momentu se redică o padure mare asia; că petitorii nu mai sciau pe unde se apuce, pana candu éra 'i aflara urm'a. Fét'a era cu multu înaintea lor și calaretii împintenanu și batendu'si caii érași o ajunsera. Acuma ea vedindu-se strimtorata stórse o lacrima din ochi, care se prefacéu indata într'unu torentu teribile, în care erau se se innece cu totii. Numai fiulu de imperatu 'lu trecéu în notu cu calulu seu și urmă fetei. VEDIENDU elu înse că fét'a era departe înaintea lui, o conjura în numele lui D-dieu se stea locului și ea se și opri. Atunci elu o apuca, o redica la sine pe calu, se întórse în notu érași pe uscatu și se întórse acasa printre nisce munti. Candu înse elu ajunsu pe verfulu celu mai înaltu și 'și întórse privirile înapoi, fét'a disparuse.

II.

Pentru ce talp'a pitiorului omenescu este scobita.

Candu dracii s'au fostu revoltatu în contra lui D-dieu, au fostu alungati pe pamentu și atunci ei luara cu sine și sórele, pe care imperatulu draciloru ilu înfipse pe o sulitia și 'lu ducea pe umere. După ce înse pamentulu se planse la tronulu cerescu că va fi arsu cu totulu de sóre, elu tramise pe archangelulu Mihailu, cu misiunea se ia într'unu chipu óre-care sórele dela dracu. Archangelulu descinse pe pamentu, încheia amicitia cu imperatulu draciloru, care întielese indata că cu ce scopu venise.

Odata preamblandu-se amendoi pe pamentu ajunsera la mare, se decisera se se scalde, éra draculu înfipse lanci'a cu sórele în pamentu. După-ce se scaldara catu-va tempu, archangelulu dise: „Se ne cufundamu și se vedemu care póte ajunge mai afundu.“ Draculu se invoi la acést'a. Archangelulu se cufundá și reparandu aduse între dinti nasipu de pe fundulu marei. Acuma veni rondulu dracului, care se temea că archangelulu se nu 'i rapésca într'aceea sórele. Avú deci o ideia: elu scupá pe pamentu și din ballele lui se nascú o tiarca ce avea se 'i padiésca sórele, pana candu se va cufunda și elu și va aduce între dinti nasipu de pe fundulu marei. Indata-ce draculu se cufundá archangelulu facéu semnulu crucii cu man'a și indata marea se acoperi cu unu stratu de ghiatia grósa de noua coti, după aceea

elu luá sórele și se înaltá cu elu spre D-dieu, lasandu tiarc'a se sbiere din respoteri. Cumu audí draculu sbieratulu tiarcei, elu și presimti ceea ce se întemplase și se întórse catu potú mai iute. Ajunsu înse désupra elu afla marea înghiatiata și vedíu că nu póte se ésa. Se cufundá deci érași la fundulu marei, luá unu bolovanu, sparse cu elu ghiati'a și se luá pe urm'a archangelului. Acesta fugea înainte și draculu după elu. Archangelulu apucase a pune unu pitioru în raiu, candu ilu ajunse draculu de celalaltu pitioru și 'i rupse cu ghiarele sale o bucata mare de carne din talpa. După ce archangelulu ajunse asia ranitu cu sórele înaintea lui D-dieu, elu plaugea și lamentá: „Ce se facu acuma, Dómn'e, asia stricatu?“ Atunci Ddieu 'i response: „Fii liniscitu și nu te teme, voi face cá de aci înainte toti ómenii se pórt'e o scobitura la talpi.“ Si asia precumu au ordonatu D-dieu s'au și întemplatu: de atunci și pana astadi ómenii pórt'a doua scobituri la pitiórele lor.

I. G. Baritiu.

Vasile Aronu și operele sale.

(Urmare.)

Atunci eu me scoboru giosu
Mergu unde-i focul mai grosu.
Venus me povatuesce
Cu mine calatoresce
Inse asia prefacutá
Catu nimeruia vediuta
Printre protivnici intramu
Prin flacara ne bagamu.
Armele se departeazá
Flacar'a se usiureaza
Printre tóte amu petrunsu.
Éra daca amu ajunsu
La usi'a cea parintésca
La cas'a cea betranésca
Multu doritulu meu parinte
Pe care voiému ferbinte
Se-lu scotu la munte afara
Din nepomenit'a para
Nu vrea mai multu se traiasca
Si in tieri se pribegésca
Numai geme și oftéza,
Si 'ntracestu chipu cuvintéza:
Voi tineri, cari poteti,
Si inca vírsta aveti
Voi fugiti, voi ve carati!
Voi tiara ve cautati!
De ar' fi vrutu Dumnedieu
Se mai traiescu inca eu,
Ar' fi tinutu cas'a mea
Lipsa, se fugu n'asiu avea.
Destulu e că amu privitu
Cumu Grecii ne-au jefuitu
Mergeti; ér' acumu mai bine
Ingropati-me pe mine
Luati-ve diu'a buna
Cá o a calii arvuna.
Mie a muri imi place
Eu sciu mie mórt'e face

Protivnicului de mine
 Ii va fi mila sciu bine
 Me va ucide rugatu
 Si spre aceea chiamatu
 De lume suntu ocaritu
 Dumnedieii m'au uritu
 Nici nu suntu de ajutoriu
 Nice pociu face vr'unu sporiu.
 Asia betranulu dicea,
 Si de giosu nu se clatea
 Noi ceialalti ai lui toti
 Fetiori, fete si nepoti
 Plangému cá se nu se lase
 In starea cea lacremósa:
 Cá nu elu privilegiu se deae
 Cá tóta cas'a se-i peae.
 Betranulu sta neclatitu
 Tine un'a, ce-au pornitu.
 Deci eu armele apucu,
 Si éra la hartiu me ducu,
 Fara nici unu ajutoriu
 Si me dau insumi se moriu.
 Ce potému alt'a lucrá?
 Fara se urmediu asia?
 Au nadajduiai parinte!
 Cu neclatit'a ta minte
 Se me mai intorcu acasa,
 Cu sufletielulu in ósa?
 Daca tie asia-ti place,
 Tu vei vedea, ce vei face;
 De e asia renduitu
 Dela celu-ce te-au ziditu
 Poti se fii Greciloru prada,
 Spre a némului dosada.
 Pyrrhus minteni va veni;
 Pyrrhus bine rendulu sci,
 A arde, a sugrumá
 Sange de omu a versá,
 Cumu cu Priamu au armatu
 Si cu alu seu dragu baiatu.
 O maica! maica iubita!
 O maic'a mea multu dorita!
 De aceea m'ai grigitu?
 Si din focu m'ai spriginitu?
 O cá-ce nu m'ai lasatu
 Foculu se me fi mancatu!
 Se vediu eu amaru de mine!
 Se vediu vrajmasiulu cumu vine?
 Se-lu vediu in cas'a mea standu?
 Pe prunculu meu omorindu?
 Creus'a si tatalu meu
 Gemendu in sangele seu?
 O slugi! o slugile mele!
 Plinu sunt de necazuri grele!
 Dati-mi arm'a se me ducu
 De Greci éra se m'apucu!
 N'omu peri toti astadi dóra
 Si atunci iau arm'a éra
 Palosiu de-a stang'a legaiu
 Pe langa casa umblamu.
 Ér' muierea lacramandu
 Inaintea mea cadiendu
 Baiatulu imi aratá:
 Graindu cu jale asia:
 Déca mergi ér' la nevoi
 Du-ne! du-ne si pe noi
 Du-ne si pe noi mai bine!
 Cá se perimu toti cu tine!
 Ér' de mergi se te ostesci
 Pe vrasmasiu se biruesci

Se aperi prins'a cetate;
 Cuvine-se intre tóte
 De cas'a ta se grigesci
 La Julus se te gandesci
 Si la betranulu parinte
 Care-si mai esi din minte
 Cui me lasi o multu dorite!
 Lasi-me acumu iubite!
 Asia muierea plangundu
 Cas'a tóta resunandu.
 Aratare minunata
 In ripa ni se arata
 Vedemu partea cea de susu
 A pruncutului Julus
 A pelarii ardiendu
 Focu óre-cumu slobodindu
 Si perulu i-se aprinde
 Maica-sa mai tare prinde
 A plange si a strigá
 Noi denpreuna asia.
 Cá se stingemu alergamu
 Se ardia se nu-lu lasamu.
 Ér' tatalu meu cu tarie
 Si cu mare veselie
 Ochii catra ceriu redica
 Dicundu cu fiasca frica:
 Jupiter atotu puternicu!
 Fieti mila de celu smernicu!
 Privesce de sus la noi,
 In negraite nevoi!
 Da-ne ajutoriu parinte!
 Imperate cerescu sfinte
 Fa, semnele aratate
 Se fie adeverate!
 Abia betranulu graiesce
 In vezduhu se si pornesce
 Trasnetu, si de-a stang'a parte
 Cade stea frumósa forte
 Vedemu stéu'a luminósa
 Cadiendu pe verfulu de casa
 Aratandu-se pe sine
 Catra Ide-a¹⁾ mai bine
 Si cumu se 'ntinde pe vale
 Ne arata bun'a cale.
 Atunci tatalu meu invinsu
 Si de adeveru cuprinsu
 Redica 'n susu ochii sei
 Catra marii Dumnediei.
 Acumu, dice, sciu ce este
 Acuma prinsei de veste.
 Veniti acumu se pornimu
 Veniti se calatorimu!
 Dumnedieiloru grigiti!
 De ai mei casnici iubiti!
 Si de tinerulu nepotu!
 Eu suntu incredintiatu totu
 Me ducu fiule cu tine
 Domnulu sci ce face bine!
 Me ducu, sunt gat'a pornescu
 Nu me mai inpotrivescu.
 Betranulu asia graiesce
 Foculu prin cetate cresce.
 Aprópe de-a nóstra casa
 Para gróznica 'n susu iésa
 Atunci dirépt'a intindu
 Si pe betranulu prindiendu
 Ilu puiu la mine in spate
 Cá unu fiu cu direptate

¹⁾ Ide-a padure in muntele Id'a.

Veniti acumu dupa mine,
 Că éta flacar'a vine
 Prunculul aprópe se via
 Se-lu amu eu cá o socia
 Muierea mai innapoi
 Se urmeze dupa noi,
 Ér' voi a mele slugi bune!
 Faceti cele ce voiú spune:
 Catu vomu esi din cetate
 Este unu délu între tóte
 Biserica parasita
 A lui Ceres¹⁾ ce-i slavita
 Si de dens'a nu departe
 Unu arbore betranu fórte
 Merge-vomu la acelu locu
 Scapandu dintru acestu focu
 Tu iubitulú meu parinte!
 Ia in mana cele sfinte²⁾
 Nu e lucru cuviosu
 Cá eu fiindu sangerosu
 Dela óste intorcúndu
 Atat'a sange versandu
 Se me prinsu (sic) de cele sfinte
 Pana cu apa ferbinte
 Avendu vreme, m'oiu spelá.
 Dupa ce graiiu asia
 Me inbracu, cu grab'a fórte
 Audiendu típetu de mórte
 Pe umeri piele de leu
 Puiu, cá se nu-mi fia greu,
 Pe betranu in spate iau
 Pruncului man'a ii dau.
 Incetu, incetu dupa mine
 Cá unu pruncu tinerelu vine
 Creus'a³⁾ mai innapoi
 Pasiesce desu dupa noi.
 Asia toti pornimu de-acasa
 Prin cétia intunecósa.
 Eu cela ce mai 'nainte
 Me ostému fórte ferbinte
 In tóte laturi umblamu;
 Nice sama nu bagamu
 Acuma me temu de tóte
 Totu sunetulu prin cetate
 Me sparie, me 'ngrozescé
 Grigia imi pricinuesce
 Acumu la pórtá eramu
 Din cetate mai scapamu,
 Audiu picíóre sunandu
 Cá de omu iute umblandu;
 Atunci tatalu meu graiesce
 Fiiule! vedi și grabesce,
 Ca din apoi glóta mare
 Vine și se grabescu tare.
 Vediu armele stralucindu
 Si cá foculu flacarindu.
 Fugu, din cale ratecescu;
 De protivnici me ferescu;
 Odata, candu prindiu de veste
 Éta Creus'a nu este
 Sau singura au peritu
 Sau dóra s'au ratecitu,
 Sau undeva ostenita
 Sieade odihnindu caznita.

Nu scieamu c'au retacitu
 Pana nu amu fostu sositu
 La loculu celu insemnatu
 Mai nainte aratatu.
 La acestu locu ajungundu
 Famili'a numerandu
 Singura nu se gasesce,
 Singura nu mai lipsesce.
 O catu m'am mai necagitu,
 Catu de tare m'amu mahnitú,
 Nimicu n'am simtitu mai greu
 Intru acelu drumu alu meu!
 Prunculú si pe cati aveamu
 Cu carii caletoriamu
 Ii lasu la altii in vale;
 Me iau innapoi pe cale
 Legu palosiulu la sioldu iara,
 Imi puiu gandu, prin focu, prin para
 Cetatea se ocolescu
 Si muierea se-mi gasescu;
 Se nu bagu sama de mórte,
 Asia me ducu mahnitú tórte
 Mai intaiu la zidu privescu
 Pe la pórtá ispitescu
 Pe unde amu fostu esitu,
 Prin cetate amu pornitu,
 Mergu pe urma innapoi
 Truda! amaru! si nevoi.
 Insusi tacerea cea mare
 Me infricosiá mai tare.
 Mergu pana la a mea casa
 Prin cétia intunecósa
 Gandindu cá s'au intorsu doara,
 Totu focu, flacara fumú, para.
 Grecii multime intrase
 In parintesc'a mea casa,
 Coperisiulu totu ardea
 Si acuma mai cadea
 Acolo nu zabovescu
 Ci innainte pornescu
 La cas'a imperatésca
 Se vede stragi'a grecésca
 In gefuitulu pritvariú
 Intr'alui Juno altariú.
 Fenix ostasiulu vestitu
 Si Ulises celu cumplitu
 Grigindu cele ce rapise
 Unde Priamu se ucise.
 Intr'acestu locu dinpreuna
 De tóte parti se aduna
 A Troii multa avere;
 (Amaru! amaru! si durere!)
 Scumpeturi mari si alese
 Dumnedieescile mese
 Pahara intraurite
 Vestmenturi argintuite
 Pruncii, maicele mahnite,
 Stá de laturi siruite
 Eu numai putuiu rabdá,
 Ci incepuu a strigá,
 Pe Creus'a mea numindu
 In tóte parti glasuindu
 Inse fara veste iata
 Chipulu ei mi se arata,
 Cumu umblamu eu prin cetate
 Cá unu sociu in direptate
 Dupa dens'a cautandu
 Si cu taria cercandu,
 Perii capului de frica
 Ore-cumu mi se ridica

1) Ceres. Dumnedieiti'a ródelorú.
 2) Cele sfinte. Dumnedieii de casa.
 3) Creus'a muierea lui Eneas.

Totu trupulu mi se ingrozi,
 Creus'a atunci porni:
 Ce te caznesci o iubite!?
 Ce plangi barbate dorite!?
 Déca la cei de susu place,
 Noi singuri n'avemu ce face.
 Jupiter se 'npotrivesce
 Jupiter nu 'ngaduesce
 Cu tine se pribegescu;
 Mare e sfatulu cerescu
 Tu multu vei calatori,
 Multe fórte vei pati
 Pe mare si pe uscatu
 Dupa a Domnului sfatu.
 Intaiu multe vei pati
 Mai pe urma vei sosi
 La tiar'a talienésca
 Cu mana tare ostésca
 Acolo a ta craime
 Acolo ostasi multime
 Acolo sosindu indata
 Vestit'a craiului fata
 Iti va fi tie mueare.
 Lapeda trist'a durere
 Pentru mine ratecit'a
 Si dela tine rapit'a
 Tierile Myrmidonesci
 Locurile Dolopesci
 Eu totusi nu li-oiu vedea
 Din mau'a mea nu voru bea
 Grecii cei invingatori
 De multu sange versatori
 Greciloru eu n'oiu slugi
 Sluginica loru eu n'oiu fi
 Fiindu cu buna credintia
 Din a lui Dardanu sementia
 Noru lui Venus cea frumósca,
 In cele de susu alésca
 Cà-ci cà maic'a cea cerésca
 Cu o grigi'a parintiésca
 M'au trasu, si m'au dusu la sine,
 Intru alu seu locu me tiene.
 Deci dara fi sanatosu!
 Intru tóte norocosu!
 De tinerelu pruncu grigesce,
 Si candu de pruncioru graiesce
 Merge, eu remaiu plangundu
 Si cu amaru suspinandu
 Eramu se o prindu in bracia
 Se o sarutu cu dulcéfia
 Candu gandiamu ca 'n bracia este
 In locu peri fara veste
 Cà unu visu, si cà unu ventu
 Cà o roua pe pamentu.
 Asia nóptea petrecundu
 Cu oftare suspinandu.
 Diminéti'a mergu afara
 La cei lasati ai mei iara.
 Acolo se adunase
 Multime care scapase
 Din cetate cu viatia
 Totu cu lacremósca facia
 Stá intr'unu locu adunati
 Prunci mici, femei si barbati;
 Toti cu manile spre ruga
 Si gat'a numai se fuga
 Vinu din tóte parti gatiti
 Si spre fuga intocmiti
 Rugandu-me se m'apucu
 Incatrau oiú vrea se-i ducu.

Lucéferul resarise
 Peste munte se ivise;
 Grecii la porti straduescu
 Tóte acumu se gatescu
 Iau pe tatalu meu in spate
 Care siedea intre glóte
 Si me suiu cu elu in munte
 Lacremandu cu lacremi crunte.

Dupa acestea urmédia cartea III.
 Cuprindere pe scurtu. etc.

La responsulu

dlui profesoru gimnasiale, Georgiu Vlass'a din Nrii
 34, 35 si 36 ai „Observatoriului“ 1878.

Din responsulu dlui prof. V. amu aflatu cu viua satisfactiune, cà critic'a mea asupra versiunei d-sale n'a remasu fara efectu; de óre-ce din tóte reflexiunile ce i le facui, numai cu 4 vedu cà nu se póte impacá pana acumu. Dreptu ce, in buna credintia cà se va indupleca a le primi si pre acelea, si a'si indrepta pre venitoriu si erorii comisi in responsu, nu pregetu de a mai scrie — in interesulu acelora mai vertosu, pentru cari este menitu manualulu d-sale — si sírele ce urméza:

D-lu prof. V. asereza in responsulu d-sale, cà eu intru atat'a asi fi confundatu conceptele de autoru' si opu, incatu din cuvintele mele s'ar' paré cà si candu d-s'a ar' fi tradusu pre Mocnik intregu; si o dice acést'a cu tóte cà titlulu versiunei d-sale e tiparitu in fruntea reflexiuniloru mele cu litere grase. Cà se-lu asigurezu cà nici n'amu confundatu pre autoru cu opulu, nici amu potutu avea parerea ce si-o intipnesce d. profesoru, me grabescu a'i dechiará din capulu locului, cà din prim'a cetire a versiunei d-sale m'amu convinsu cum-cà, necumu se fia tradusu, dar' nici n'a cetitu pre Mocnik intregu. In convictiunea acésta vine apoi si me intaresce totu d-sa prin mai multe locuri ale responsului ce-lu dà la reflexiunile-i facute. Asia me indruma intr'unu locu se ieatu iti mana dictionariulu grecescu, cà se vedu din elu, cà intre terminii tesa, teorema si axioma nu existe distinctiunea ce mi-o intipnescu eu.

Care dintre noi va fi avutu dictionariulu grecescu mai multu a mana, pucinu impórta; intrebarea ar' fi numai: care a cetitu mai multu in elu? si lectorii acestui pretiuitu diariu voru judecá insi, cà-ci, cà se respundu eu séu d. prof. V., n'ar' fi cu cuvenintia. Eu dicu numai, cà dictionariulu grecescu, ce se afla in posesiunea mea*) are aici: *αξίωμα* = ein ohne Beweis als wahr angenommener Satz, d. e. Grundsatz; *θεώρημα* = ein durch Untersuchung gefundener und festgestellter Satz, d. e. Lehrsatz; *έρθεσις* dela *τέθημι* aici = propusetiune simplamente. Alu d-sale póte va spune almentrea.

*) Griechisch-deutsches Wörterbuch von D. Carl Jacobitz und D. Ernst Eduard Seiler, Leipzig 1850.

Inse nu dictionariu grecescu dle profesorului! numai pre Mocnik, autoriulu dtale déca l'ai fi cetitu intregu cá matematicu de specialitate, ai fi aflatu la inceputulu unui manualu alu seu, cá distinctiunea ce o facu eu intre terminii citati, o face si elu impreuna cu toti matematicii, pentru cá trebue se-o faca, si nu-i permisu se-i confunde chiar' in matematica. Cà-ci dupa definitiunile tuturor matematiciloru — a lui Mocnik inca, axiom'a este o propusetiune, alu carei adeveru e de sene invederatu, fora de a mai avé lipsa de vre-o demustratiune*); teorem'a se numesce inse propusetiunea aceea, alu carei adeveru nu duce de sene, ci trebue invederatu prin unu anumitu rationamentu, asia e d. e. a lui Pitagor'a, carea, dta o numesci axioma la pag. part. II. Acest'a mi se pare a fi o proba, cá d. prof. V. nu'si cunósce pe ilustrulu seu autoru, in ale carui manuale eu amu aflatu nu numai distinctiunile atense, dar' chiar' axiomele matematiche bene insírate, de si nu in numeru cá la altii.

Cá se se convinga inse d. profesorului V. si mai multu, cá distinctiunea intre axioma d. e. si teorema nu este numai o pedanteria de ale matematiciloru, i aducu aminte numai cá de Euclide inca remase sub nume de axioma propusetiunea: *Και εάν εις δύο εὐθείας εὐθείαι τις ἐπιπίπτουσα τὰς ἐντὸς καὶ ἐπὶ τὰ αὐτὰ μέρη γωνίας δύο ὀρθῶν ἐλάσσονας ποιῆ, ἐκβαλλομένης τὰς δύο εὐθείας ἐπ' ἀπειρον συμπέπτωσιν ἀλλήλαις, ἐφ' ἃ μέρη εἰσὶν αἱ τῶν δύο ὀρθῶν ἐλάσσονες γωνίαι.* Nefiendu inse de o parte adeverulu ei deplinu invederatu, ér' de alt'a obvenindu auctoritatea lui Euclide si dificultatea de a o demustrá, fórte multa frementare i-au costatu pre matematicii mai tardii pana ce s'au unitu intru aceea, cá de si pretens'a axioma ar' poté trece de atare pentru propedeutica, pentru geometri'a scientifica iuse reclama demustratiune, si estu modu trebue numerata intre teoreme. Si multe sute de ani si-au batutu capulu indesiertu cu invederarea ei, pana ce unii cá Lobatshevsky, desperandu de vre-unu succesu, fundara asia numit'a geometria imaginaria, luandu-si de basa ipotes'a de trei anghiuri, in cari sum'a anghiurilor varieza, inse totu-deaun'a sub 180° (teste Baltzer). Francesulu Legendre nu aflà inse necesitate de acestu refugiu; elu o demustrà cu ajutoriulu teoremei despre sum'a constanta de 180° a anghiurilor din trei anghiu.

Prin acést'a nu voiu se sternescu inse nici decatu temerea, cá dór' si vre-o pretensa axioma de a dlui profesorului V. ar' produce o asemenea misicere literaria, precumu a produsu a lui Euclide**).

Mai incolo dice d. prof. V. cá nu scie pentru ce facu eu deosebire intre perimetru si cercuferintia, cari ambele esprimu dupa d-sa totu aceea, si care din urma eu o aplicu numai la cercu. Reu

imi pare cá trebue se o spunu eu acést'a unui profesorului de matematica cá d. V. Dar' vediendu cá ar' vrea se-i dau ratiunea, i-o si dau: pentru cá perimetru numescu matematicii giurulu, respective mesur'a in giuru a unei figuri limitate de liniu recte, pre candu periferi'a, séu cercuferinti'a se dice lini'a curba, care include planulu cercului, circuli circumferentia, *τοῦ κύκλου περιφέρεια*; — dictionariulu grecescu dice aici dle profesorului: *περιφέρεια* = Umfang eines runden Dinges. De altumentrea póte vedea d. prof. V. si Euclidis elementa graece et latine ed. Camerer et Hauber, Elemente de geometria de L. M. Desdovits rom. de G. Popu, Elemente de geometria de A. M. Legendre, cu adause de M. A. Blanchet, rom. de Riurénu si Aghelescu, Terminologi'a matematiciloru greci de Müller, si ori-cate va sci d-sa cá omu multu versatu in carti.

Si éta d-nule prof. V., la mine nu suntu unu conceptu perimetrulu cu cercuferinti'a, de si nu me tienu de asia mare filologu cá dta.

Dlu prof. V. me invetia mai incolo in respunsulu seu, cá „esenti'a in acestea doue cuvente compuse (ad. perimetru si cercuferintia) nu jace in cuventulu alu doilea: metru séu ferentia, ci in prepusetiunile *περί* si *circum*.“ Mie-mi e totu un'a; numai catu d-sa cá iubitoriu de dictionarie nu le cunósce prea bine precum se vede, si n'a aflatu cá latinesculu *circum* este proprie acusativilu substantivulu *circus* = *κύκλος*, care e tocmai atat'a departatu de *μέτρον* cá si *κύκλος*. Pentru aceea i dau eu aici insemnarea, care nu o intielege d. profesorului. Apoi *περιμετρέω* diferesce aici de *περιφέρω* cá si circum-metior de circumfero. Celu de antaiu insemna a mesurá in giuru, ér' ultimulu are prim'a insemnare de a purtá in cercu; intru acést'a se afla si in: sol ut circumferatur, ut accedat ad brumale signum etc.*), si asia si linea circumferens = *Kreislinie***). — Afara de acestea *περιμετρέω* = circummetior = a mesurá in giuru, se aplica la tóte obiectele, aiba ele ori ce forma, cá-ci in fine fia-care isi are giurulu seu si fara de a fi rotundu; asia se usita celu pucinu in limb'a nóstra cuventulu giuru = *γῦρος*, dar' nu *κύκλος*.

De altumentrea candu afirma d. prof. V. cá *περί* si *circum* se acoperu in privinti'a insemnarei, precumu dice, ar' trebui se faca distinctiune, candu dá si candu bá; cá nu cumva nefiendu óre-cine atatu de versatu in filologia cá d-sa, se se induca si prin acést'a in eróre, precumu s'ar' induce d. e. prin definitiunea orizontalelui s. a. din versiunea d-sale, déca n'ar' sci judecá si fora de a profesá matematic'a.

Cà-ci grecesculu *περί* semnifica une-ori de, d. e. *περί φόβω* = de frica, latinesculu *circum* inse n'are neci candu acést'a insemnare; de alta data traducemu

*) Axiomata aliquid verum esse asserant, de quo nemo, qui verborum sensum probe intellexit, dubitare potest (Camerer et Hauber).

**) Vedi Encyclop. von Ersch-Gruber.

*) Vedi Cic. De oratore, 3, 45.

**) Vedi Dr. K. E. Georges Ausführliches lateinisch deutsches Handwörterbuch.

pre *neql* cu des pre, nici candu inse pre circum etc.; ér' cá adverbium este *neql* si — latinescului per d. e. in permagnus s. a., circum inse nici odata.

Radiematu pre atat'a filologia si filosofia ce se vede in respunsulu d-sale, trebue se te miri, cumu de nu s'a incercatu d. prof. V. a-si justificá si „trei anghiulu voluntariu.“

In polilogi'a asupr'a terminului „ascutitu“ nu amu de a intrá, pentru cá cu totii ne cunóscemu usulu vorbirei; ér' déca unulu séu altulu are tocmai placere de a se abate dela elu, cine se-i sté in cale? Singuru numai un'a nu o potu trece ací cu vederea dreptu curiositatea sa matematica. Dlu prof. V. dice adeca intre altele: „Déca inse d. C. miscandu verfulu unui batiu, care totu-deaun'a e unu planu, va formá un'a linia si nu unu planu, atunci pottésca, cá eu remanu pre langa ascutítulu meu.“ Va se dica, unu profesoru de matematica afirma, cá prin miscarea unui planu se nasce éراسi planu. Pana candu nu va demonstrá d. V. acestu asertu, pana atunci remane de absurdu; si va remanea pururea; ér' d. profesoru, aserandu acést'a, ne dà a dou'a dovéda cá nu cunósce pre ilustrulu seu autoru Mocnik, carele tiene impreuna cu ceilalti matematici, cá prin miscarea planului se produce corpu geometricu, si nu éراسi planu. Dar' mai multu, d. profesoru nu scie nici ce a scrisu insusi in manualulu seu; pottésca numai la pag. 4 p. I. si imi va dá dreptate.

Intr'altu locu alu respunsului seu sustiene dlu prof. V. cá „cerculu este unu poligonu regulatu cu laturi infinite. Ar' fi prea interesantu, candu ar' demonstrá-o si acést'a; de óre-ce alti matematici demonstra cá nici anghiu, necumu vreo alta figura se póta fi formata de linii infinite; — pentru ca in infinitu se reduce ori-ce linia franta séu poligonale, chiar' si cercuferinti'a la o linia recta, asia incatu de figuri geometrice cu laturi infinite nici se póte vorbi*). De parerea acést'a e si cavalerulu Mocnik candu dice: „Nimmt dagegen der Halbmesser stetig zu, so vergrössert sich auch der Kreis, und nähert sich beim unendlichen Wachsen einer Geraden als Grenze.“ — Aici dovedesce inse d. profesoru V. pentru a treia óra, cá este strainu de ilustrulu seu autoru.

Si mai minunata inse decatu acestea este definitiunea, ce o dà d. prof. V. punctului; se intielege cá celui matematicu, pentru cá de matematica ne e vorb'a. Dsa dice adeca in respunsulu seu, si fara de a i-se fi datu ansa: „in realitate este ori-ce punctu un'a linia recta, ce se mai póte imparte in infinitu.“

Aserandu acést'a trebue se supuna d. prof. V. negresitu, cá punctulu figuréza cá unu agregatu co-statoriu din nenumerate particele si mai mici, pre cari dsa le va numi póte molecule séu cumu?

Fia inse cá d-sa privesce punctulu cá unu ce divisibile, fia cá-lu considera si de indivisibile, inse cá parte a spatiului, precumu se esprima, in totu casulu vorbesce atatu contr'a metafisicei, catu si contr'a matematici; cá-ci a vorbi de puncte cá elemente de ale spatiului séu parti de ale lui, nu permite nici un'a, nici alt'a*). — Aci s'a perdutu d. prof. V., precumu se vede, prin antinomi'a spatiului.

(Va urmá).

Notitie economice.

— Pentru-cá petiórele cailoru se nu se imfle candu facu drumuri mai lungi, se li se spele in fiacare di de trei ori pitiórele cu o zama de flori de fenu fierte, mestecata cu pucina lesiia de cenusie slaba.

— O scrobéla buna pentru albitari se póte face din 2 loti stearina pisata mestecata cu un punctu de scrobéla buna de cartofi.

— Pentru-cá bobocii (puii de gasca) se remana sanetosi, se li se unga urechile cu untu de lemnu inainte si dupa Rosalii.

— Gascele se ingrasia si capata ficati mari, déca se infunda cu papusioiu (cucurudiu) inmuiatu in urinu-udu-omenescu si déca in ap'a loru de beutu li se pune pulbere de carbuni de lemnu.

— Pentru a apara pomii in contra animaleloru selbatice si cele domestice, ca se nu fla rosi, se face urmatórea compositiune cu care se unge tulpin'a pomiloru: se ia $\frac{1}{2}$ galéta lutu, totu atat'a gunoiu de vita séu escremente de omu, care se amesteca cu urinu si cu pucinu sange de bou.

— Midiuloculu celu mai bunu de a padi podinile se nu putrediesca este: a se pune unu stratu de cenusia de carbuni de pétra sub podine.

— Pete albe la cai se potu colora negru, spalandu-le mai intaiu cu o lesia slaba de cenusia, éra apoi frecandu-le cu unu petecu de pandia inmuiatu intr'o solutiune de lapis infernalis. Se ia 1 lotu lapis si 16 loti apa.

— In contra insecteloru se potu apara animalele si plantele spalandu-le séu udandu-le cu o solutiune din 4 loti alaunu (pétra acra) intr'o litra de apa.

— Cój'a castanului (castanea vesca), coprinde indoitu atatu taninu cá cój'a de stejaru. Se póte deci face o cernéla fórte buna din cója de castanu fiérta si mestecata cu vitriolu verde.

— Manusile de glace se spala mai bine si mai frumosu cu lapte odata fiertu, de pe care s'au luat smentan'a, cu pucinu sapunu si unu burete micu.

— Spre a se cunósce déca intr'o pandia de inu este amestecatu si bumbacu, se ia unu petecu din pandi'a aceea, se inmóie in uleiu si dupa aceea se

*) Vedi N. Cusanus, de Beryllo 8, 9. — De docta ignorantia I. 13—15.

*) Vedi Hegel, Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften.

storce pucinu. Firele de inu voru fi transparente, éra cele de bumbacu voru remanea albe.

— Ovesulu muceditu se póte desmucedí prestandu'lu cu pulbere de carbune de lemn. Preste 14 dile ovesulu 'si-an pierdutu mirosulu si se póte ventura.

— Unu midiulocu de a face lemnulu siguru in contra focului se póte castiga prin o mestecatura de 1 cupa nasipu finu, 2 cupe cenusie cernuta si 3 cupe varu stinsu, care frementate cu uleiu dau o pasta, cu care se unge lemnulu. Prin midiuloculu acesta lemnulu se conserva si in contra putregiunei.

— Caii se ingrasia si se facu frumosi, déca intre ovesu li se mesteca in fia-care di la inceputu $\frac{1}{4}$ granu arsenicu albu pisatu, éra apoi treptatu 1 granu si pana la 2 grane.

— Pomii de gradina se apara in contra furniciloru, déca ungi túlpin'a cu o solutiune de sapunu bunu.

— Oglindi si vase de cristalu se curatia fórte frumosu, déca cineva ia o bucatia de indigo, o písédia si apoi luandu din acelu prafu pe unu petecu de pensa vechia udata, fréca cristalulu si apoi 'lu clatesce cu apa curata.

— Ciresiele se potu apara in contra vrabiiloru, déca se pune in pomu la mai multe puncte ustunoiu (aiu), alu carui mirosu este nesuferitu acestoru paseri.

— Buretii se potu cunósce déca suntu veninosi séu ba, déca 'i fierbi cu cépa curatita de cója. Déca buretii suntu veninosi, cép'a se innegresce, la din contra ea 'si conservésa colórea naturala.

A n e c d o t e.

— La burs'a din Vien'a unui speculantu jidanu, care nu de multu se baronisase, 'i se trase luarea aminte asupra unui pungasiu care 'i furase batist'a. „Dati'i pace — si noi amu inceputu cu bagatele!“ respunse parvenitulu.

— Canele unui advocatu furà dela unu scaunu alu unui macelariu o bucata de carne. Nu multu dupa aceea trecù si advocatulu pe acolo si macelariulu oprindu'lu in cale 'lu intrebá: „Spune'mi, d-le advocatu, este óre tienutu proprietariulu unui cane, care mi-a furatu o bucata de carne se-mi o platésca séu nu?“ „Fara indoiala!“ „Ei bine, atunci d-le advocatu fá bine si-mi platesce 1 leu si 50 bani pentru carnea pe care 'mi-o a furatu canele d-tale.“ Advocatulu plati si plecà inse a dou'a di macelariulu primi o nota de espensariu, prin care advocatulu 'i cerea 5 lei pentru consultarea de ieri.

— Doi invetiati, dintre care unulu era micu cá unu piticu, éra celalaltu mare catu Goliatu, se aprinsesera intr'o discussiune infierbentata. „Déca nu vei tacea,“ dise in fine celu mare, „te bagù in budiu-

nariu.“ — Pah, replica celu micu, „mai bine se me bagi in capu, cá acolo este mai multu spatiu голу!“

— Unu saténu intrebà pe vecinulu seu, déca nu 'i aru sci spune unu midiulocu, prin care aru potea împiedecá pe gainele lui cá se nu sara preste gardu? „Ba, da,“ 'i respunse acela, „trebuie se spargi gauri sub gardu.“

— Unui censoru 'i se presenta unu manuscriptu, in care autorulu predicea sfirsitulumei pe anulu 1836. Censorulu scrise „imprimatus“ pe acelu manuscriptu, inse adaogèndu conditiunea, cá manuscriptulu se se tiparésca numai la anulu 1837.

— Unu unguru dicea: cá limb'a englesu este fórte grea de pronuntiatu si cá esemplu cità numele romantierului englesu Bóz Dickens afirmandu cá: se scrie Boz si se citește Dickens.

— Intr'unu orasiu se sapá fundamentulu pentru o fabrica de gazu atmosfericu. Unu abderitu, care trecuse pe acolo si vediusé cá au sapatu aprópa 16 urme, mergèndu sér'a la o locanda unde se intelni cu amicii sei, le spune, cá din aceea fabrica nu se va alege nimica de óre-ce au sapatu dejá intr'o adencime de 16 urme si inca totu nu au datu de gazu.

— „De ce temi d-ta?“ intrebà unu nihilistu pe unu venerabile betranu. Acesta 'i respunse: „Me temu de D-dieu si apoi de aceia, cari nu se temu de densulu!“

— Unu scolariu care avea se desvólte tem'a despre utilitatea apei, dupa-ce numera mai multe probe termina: „si in fine ap'a este si pentru aceea de utilitate cá se potemu ajunge la insule.“

B I B L I O G R A F I A.

„Nou Abcdariu romanescu“ de Vasile Petri. Pretiulu unui esemplariu legatu e 25 cr., — tramisu pre posta 30 cr. v. a.

„Elementariu (Abcdariu) pentru clasa anta'a a scóloru poporale, de Solomon Munteanu. Editiunea IV. Pretiulu unui esemplariu e 23 cr., tramisu pre posta 28 cr. v. a.

„Legendariu“ pentru scólele poporale romane, de Stefanu Popu prof. Editiunea II. indreptata si inavutita. Cu 15 ilustratiuni. Pretiulu unui esempl. legatu e 45 cr., — tramisu pre posta 50 cr. v. a.

„Elemente de Constitutiunea Patriei“ séu cunós-cerea drepturiloru si datorintieloru cetatienesci, de Teodoru Petrisioru. Pretiulu unui esempl. legatu e 20 cr., — tramisu pre posta 25 cr. v. a.

E R A T A.

In Nr. 10 alu acestei foi pe pagin'a 111 colón'a 1. lini'a 31 in locu de „immediatu dupa inventiunea tipariului“ se se citeasca: „immediatu dupa inventiunea prafului de pusca.“